

la relació amb els oients, ni de la seva autoestima.

GARRISON i TESCH (1980) conclouen que l'autoconcepte dels sords sols difereix, respecte al dels oients, en algunes dimensions. POWERS (1990) corrobora aquesta afirmació i especifica que és en les subescales de competència social i comunicativa del test "Harter Perceived Competence Scale for Children" (HARTER, 1982) on es troben diferències entre ambdòs grups.

Els resultats obtinguts en les diferents investigacions sovint són contradictoris. Aquestes incongruències es deriven de l'heterogeneïtat de les mostres, i, fonamentalment, de la diversitat d'instruments de mesura utilitzats.

Si la metodologia per avaluar l'autoconcepte de subjectes oients ja ha estat prou criticada per la seva manca d'estandarització i validació dels instruments emprats (CROWNE & STEPHENS, 1961; WYLIE, 1961), el problema s'agreuja quan es tracte d'examinar l'autoconcepte d'una mostra de deficients auditius (GARRISON & TESCH, 1978; HAGBORG, 1987):

"Although many establishes inventories exist for assessing self-concept of hearing persons, the self-concept of the hearing-impaired has received little research attention, due in part to a lack of appropriate measuring instruments" (HOPPER, 1988; pàg.294).

Els mètodes d'exploració de l'autoconcepte poden oferir un únic resultat global o bé una puntuació per a cadascuna de les dimensions de l'autoconcepte. En algunes de les recerques són els professors o bé els pares qui responen als ítems de la prova administrada i poques vegades s'examinen les percepcions del propi subjecte sord (COLE i EDELMAN, 1991).

A partir de les avaluacions dels professors en aplicar el test "Meadow-Kendall Social-Emotional Assessment Inventory" (MEADOW, 1983), ZWIEBEL, MEADOW i DYSSEGAARD (1986) comparen els resultats dels estudiants sords, entre 6-12 anys, d'Israel, Dinamarca i dels Estats Units.

Els resultats dels tres grups no difereixen en dues de les escales (adaptació social i autoimatge). En la tercera escala (ajustament emocional) les puntuacions dels estudiants israelís i americans no difereixen i els danesos obtenen puntuacions superior als altres dos grups. Els tres grups, en la seva totalitat, mostren tenir problemes en les seves relacions socials i escolars.

Trobar un test adequat per valorar l'autoconcepte dels sords és una tasca força difícil, tenint en compte el seu nivell de comprensió lectora. Un gran nombre d'estudis opten per l'adaptació dels instruments utilitzats amb oients.

GARRISON, TESCH i DeCARO (1978) troben grans dificultats per validar els resultats d'una investigació, l'objectiu de la qual és doble: d'una banda, estudiar els nivells d'autoconcepte d'una mostra de sords del "National Technical Institute for the Deaf" (Rochester, N.Y.) i, d'altra banda, examinar l'estabilitat de les seves respostes al qüestionari d'autoconcepte "The Tennessee Self Concept Scale" (FITTS, 1965), després de dues setmanes. Les raons de les esmentades dificultats es deuen als problemes de comprensió lectora i a la manca de familiaritat amb les estructures lingüístiques del test TSCS que repercuteixen en la interpretació dels ítems:

"Nearly all of the students interviewed had problems understanding negatives which were implied by comparison and/or inferences.

.....

Idiomatic expressions were found to be a source of confusion for virtually all interviewees.

.....

The translation of written English into manual forms of expression was not always simple and direct" (GARRISON, TESCH i DeCARO, 1978; Pàg.973).

Les dificultats lingüístiques, presents en la major part dels nens sords, poden incidir negativament en la puntuació final de la prova aplicada (GARRISON, TESCH i DeCARO, 1978; KOELLE i CONVEY, 1982; OBLOWITZ i al., 1991). Per aquesta raó, les modificacions realitzades en els instruments de mesura de l'autoconcepte dels sords es centren, fonamentalment, en la simplificació del nivell lingüístic i en la reducció de la complexitat semàntica amb la finalitat de facilitar la correcta interpretació dels ítems.

OBLOWITZ, GREEN i HEYNS (1991), davant d'aquesta problemàtica, desideixen dissenyar una escala específica per adolescents i pre-adolescents mitjançant la modificació dels ítems de diferents tests: "The Canadian Self-Esteem Inventory" (BATTLE, 1977); "The Bledsoe Self-Concept Scale" (BLEDSOE, 1967); "The Lipsitt Self-Concept Scale" (LIPSITT, 1958); i "The Piers Harris Children's Self-Concept Scale" (PIERS i HARRIS, 1964). El test resultant l'anomenen: "Self-Concept Scale for the Hearing Impaired" (SSHI).

El test és una escala tipus Likert que conté un total de 40 ítems que combinen material verbal i pictòric. Els resultats ofereixen una puntuació global i un perfil de l'autoconcepte que destaca les àrees fortes i febles. La

validació i la fiabilitat de l'escala garanteix la seva utilitat com a eina de treball, tant per part de professionals de l'educació com d'investigadors.

CULROSS (1985), en el seu estudi, escull, com a instrument de mesura de l'autoconcepte dels infants sords, un test on la presència verbal és mínima i no requereix fer modificacions: "The Pictorial Self-Concept Scale" (BOLEA, FELKER i BARNES, 1971).

WELLS i MARWELL (1976) critiquen l'ús de mètodes no-verbals ja que el procés d'autoconcepció està unit inevitablement al desenvolupament de les capacitats lingüístiques i, per tant, les adaptacions no-verbals no semblen ser la solució als problemes de mesura de l'autoconcepte.

Coincidint amb aquests autors, WARREN i HASENSTAB (1986) no consideren que els mètodes no-verbals siguin apropiats per una mostra d'adolescents ja que el seu autoconcepte està íntimament relacionat amb la seva habilitat lingüística i comunicativa.

3.4 VARIABLES QUE INTERVENEN EN LA FORMACIÓ DE L'AUTOCONCEPTE DEL DEFICIENT AUDITIU

La major part d'estudis sobre l'autoconcepte del deficient auditiu, llevat d'alguna excepció (MARTINEZ i SILVESTRE, 1990), són realitzats a EEUU o bé al Regne Unit.

Com ja s'ha esmentat en el capítol anterior (cap.II), la diversitat terminològica és, entre altres, un dels problemes que s'esdevenen a l'hora de generalitzar els resultats de diferents estudis. Per aquesta raó, s'ha cregut necessari mantenir la terminologia pròpia emprada per cada autor.

L'objectiu d'aquest apartat és fer un recull d'algunes de les variables que els autors consideren més rellevants pel desenvolupament de l'autoconcepte del deficient auditiu, a través de la revisió d'alguns estudis que s'han dut a terme en relació al tema.

Ara bé, no totes les variables influeixen equitativament sobre l'autoestima de cada subjecte, sino que les variables influeixen, més o menys sobre el subjecte, en la mesura que siguin importants pel subjecte; és a dir,

segons la seva escala de valors (GUTERMAN, 1986). Tanmateix, cal recordar que el grup de sords no és homogeni i, per tant, el seu autoconcepte està en funció de la història individual i de l'entorn social dels individus.

Les variables que intervenen en la formació de l'autoconcepte de sord poden classificar-se en dos grans grups: variables intrínseques al subjecte (endògenes) i variables extrínseques al subjecte (exògenes).

3.4.1 Variables intrínseques al subjecte:

3.4.1.1 El dèficit auditiu:

L'impacte psicològic que desencadena la pèrdua auditiva incideix sobre l'autopercepció del deficient auditiu (LEVINE, 1981; LOEB i SARIGIANI, 1986):

"Impaired acoustic environments lead to impaired psychological environments, and impaired psychological environments lead to disturbed human behavior. Therefore, the healthy formation of self-concept- so integral to maximum social, mental, and academic development- appears vulnerable to disruption in the hearing-impaired child" (LOEB i SARIGIANI, 1986; pàg.89).

Els problemes que s'observen en algunes de les àrees específiques de l'autoconcepte poden atribuir-se, segons aquests autors, a una manca de confiança en les seves pròpies habilitats.

3.4.1.2 *El llenguatge i les habilitats comunicatives:*

Com ja s'ha comentat anteriorment, el llenguatge és una de les variables intrínseques al subjecte que major incidència té en el desenvolupament de l'autoconcepte, sobretot en l'autoconcepte dels sords fills de pares oients. Al respecte, GUTERMAN (1986) afirma:

"We would expect that the better communications skills of deaf people, the more likely they are to be held in high regard by their associates and therefore the more likely they are to have high self-esteem" (GUTERMAN, 1986; pàg.46).

Aquesta variable preocupa, especialment, als autors que estableixen una relació de dependència entre la formació de l'autoconcepte de l'individu i el procés d'interacció amb els altres (BRUNSCHWIG, 1936; CRAIG, 1965; KENNEDY, 1973; BAT-CHAVA i al., 1992). Concretament, CRAIG es pronuncia amb les següents paraules:

"Communication, the central problem of the deaf child, is also a central issue in the theoretical considerations of self-concept. The sources review are in fairly general agreement on the origins of self in social interaction: and, as social interaction presupposes adequate transfer of emotion and ideas, the importance of communication is inherent in these theories" (CRAIG, 1965; pàg.456).

Tanmateix, els professors de sords expressen la seva preocupació en avaluar l'autoconcepte dels deficients auditius donades les dificultats lingüístiques que aquests presenten:

"Teachers of hearing impaired have suspected that communication abilities are related (most often negatively) to the deaf self-concept as the deaf person's ability to express himself in a hearing world is one of the most difficult and desired achievements" (SCHWART i al., 1975; pàg 572).

Autors com ALTSHULER (1972) i LOEB & SARIGIANI (1986) consideren que, ja des dels primers anys de vida, la interacció comunicativa mare-fill determina el desenvolupament de l'autoconcepte:

"The early development of the mother-child bond necessary for positive feelings of self is often impeded by the hearing-impaired child's ability to communicate" (LOEB i SARIGIANI, 1986; pàg.89).

No és gaire freqüent trobar obres escrites pels propis subjectes sords.

Sovint aquests autors sords expresen el seu sentiment d'inferioritat a causa de les seves diferències lingüístiques. Aquest és el cas de Barbara KANNAPELL (1980). El seu autoconcepte és mesurat a través de les seves pròpies impressions:

"Once I learned that ASL is my native language, I developed a strong sense of identity as a deaf person and a more positive self-image" (KANNAPELL, 1980; pàg 112).

Aquest fragment revela, de nou, les implicacions de les dificultats comunicatives i lingüístiques en el desenvolupament de l'autoconcepte de persones amb deficiència auditiva. MYKLEBUST (1960) considera que la sordesa "imposa" experiències interactives i lingüístiques limitades que afecten el desenvolupament de l'autoconcepte.

3.4.1.3 *L'edat:*

L'autoconcepte segueix un desenvolupament seqüencial; és a dir, augmenta amb l'edat i es manté estable durant alguns intervals de temps. L'estudi de NDURUMO (1980) confirma, aquesta correlació positiva entre l'autoconcepte i l'edat quan pren una mostra de subjectes sords entre 8-12 anys i se'ls administra tres proves: "The Tennessee Self-Concept Scale" (FITTS,

1965), "Attitudes of Hearing Impaired Scale" i "Hearing Scale II".

Tanmateix, STINSON i al. (1990) observen canvis en l'autoconcepte en relació a l'edat. Els resultats indiquen que els estudiants, entre 10-12 anys, accepten progressivament la seva deficiència auditiva i demanen establir més relacions d'amistat amb els altres.

Treballs com els de WRIGHT (1982) i MARTINEZ i SILVESTRE (1990) especifiquen intervals d'edat en que l'autoconcepte sembla ser més satisfactori i positiu.

WRIGHT (1982), examinant les diferents dimensions de l'autoconcepte d'una mostra de sords entre 6-12 anys mitjançant l'escala "The Piers-Harris Children's Self-Concept Scale" (PIERS i HARRIS, 1964), indica que és entre els 8-9 anys quan tendeixen a percebre un major autoconcepte en la dimensió de l'aparença física.

D'altra banda, els resultats de MARTINEZ i SILVESTRE (1990), en aplicar la prova: Qui sóc jo? ("Who I am?"), elaborada per KUHN i McPARTLAND (1954), a una mostra de nens sords profunds de Catalunya

entre 12-17 anys, mostren que les referències més utilitzades pels estudiants entre 12-13 anys són les del propi cos i l'aparença física, gustos i activitats, trets de personalitat positius, i referències estatutàries civil (nom, gènere, edat, estatus escolar i familiar).

Si es contrasten aquests resultats amb els obtinguts en l'estudi anterior de WRIGHT, tot i que la mostra i el mètode d'exploració són diferents, es pot entreveure certa continuïtat de referències a l'aparença física. Malgrat això, als 14-15 anys, ja s'observa un cert canvi: disminueix el percentatge de referències a l'aparença física i el propi cos, així com les referències als gustos i les activitats; i augmenten les referències estatutàries. Als 16-17 es manté la mateixa tònica: només cal ressaltar l'aparició de referències a l'amistat i a les relacions amb els companys d'edat, i l'augment dels trets de personalitat positius.

Globalment, per tant, es pot dir que, durant els anys de l'adolescència, disminueixen progressivament les referències a gustos i activitats (actituds), a l'aparença física i al propi cos, per donar pas a característiques de personalitat.

3.4.1.4 *El gènere:*

LOEB i SARIGIANI (1986), en aplicar l'escala "Nowicki-Strickland Children's Locus of Control Scale" (WOWICKI i STRICKLAND, 1973), simplificada lingüísticament per DILLON (1980), a una mostra de nens sords entre 8-15 anys, no obliden comentar la relació entre autoestima i gènere. D'entre altres resultats, LOEB i SARIGIANI observen que les noies sordes tenen una autoestima inferior a la dels nois i, a més a més, es mostren més nervioses i, per tant, necessiten d'una especial atenció i sensibilitat.

Potser, el fet de que les noies sordes, constantment enfrontades al rebuig dels seus companys, estiguin especialment interesades en mostrar-se agradables i amistoses amb els nois fa que l'impacte de la sordesa els perjudiqui d'una manera més notòria (ROSENBERG, 1979).

Aquests resultats contrasten amb els obtinguts per HOOPER (1988) en administrar "The Self-Perception Profile for Children (HARTER, 1985) a estudiants sords entre 10-14 anys.

Les noies obtenen puntuacions més altes en totes les dimensions de

l'escala d'autopercepció i, a més a més, les característiques del seu autoconcepte s'apropen més a les donades pels oients que a les dels nois sords. Les noies de la mostra es veuen, significativament, més acceptades socialment, i físicament més atractives que els nois sords.

HOOPER suggereix que la raó d'aquests resultats es troba en els diferents processos maduratius entre ambdòs gèneres. Les noies tendeixen a veure's implicades en activitats socials abans que els nois i per això disposen de força oportunitats per desenvolupar les seves destreses socials i adquirir major confiança en elles mateixes.

3.4.2 Variables extrínseques al subjecte:

3.4.2.1 Condicions educatives:

Per tal d'afavorir un bon desenvolupament de l'autoconcepte, els estudiants necessiten implicar-se en experiències positives. La seva competència social; és a dir, participar i establir relacions amb els altres, està relacionada amb les seves experiències socials.

MEADOW (1969) atribueix problemes en el desenvolupament de la personalitat de subjectes sords quan aquests tenen experiències negatives amb els altres. És evident que la interpretació de les experiències socials representa una de les bases sobre la qual es construeix l'autoconcepte.

La major part de les experiències socials del deficient auditiu s'estableixen en l'àmbit escolar. L'escola substitueix i compensa els dèficits socioculturals als quals el nen sord es veu exposat en la societat majoritàriament oient.

COHEN (1978), LEIGH i STINSON (1991), RUBIN i YUST (1983) i COLE i EDELMANN (1991), coincideixen a destacar la importància de les condicions educatives. Les experiències socials del sord depenen de si l'escolarització es du a terme en una escola d'oients, en una escola especial per a sords o bé en un internat i, per tant, la vivència de la seva sordesa i el concepte de sí mateix diferirà en cada cas.

Als Estats Units, l'escolarització de deficients auditius en internats és sovint criticada perquè suposa la separació del sord de la seva família i aquest fet comporta sentiments de solitud. Contràriament, els sords amb altres

deficiències associades poden beneficiar-se d'aquesta condició educativa, des del punt de vista acadèmic i social (COHEN, 1978).

Tanmateix, BRUNSCHWIG (1936) opina que els sords internats tenen un rendiment per sota de les seves potencialitats i això els produeix un sentiment d'inferioritat.

Contràriament, CRAIG (1965) i FARRUGIA & AUSTIN (1980) conclouen que l'autoacceptació dels sords internats és significativament més alta que la dels sords amb un altre tipus d'escolarització. GUTERMAN (1986) defensa la mateixa postura:

"Deaf children will be more likely to have high self-esteem if they are surrounded by other deaf individuals than if they are surrounded by hearing individuals" (GUTERMAN, 1986; pàg.40).

Segons COHEN (1978), tant la integració en l'escola d'oients com l'escolarització en l'escola especial poden esdevenir dues vies òptimes de socialització si s'ofereix al sord la possibilitat de participar en diferents experiències interactives, ja sigui dins del context escolar com extraescolar.

Llevat algunes excepcions, els sords prelocutius integrats solen aconseguir èxits acadèmics, però d'altra banda solen ser solitaris i es troben poc implicats en les activitats socials escolars (FARRUGIA i AUSTIN, 1980; REICH i al., 1977).

Els estudis de LYNAS (1986) i DAVIS (1986) sobre els efectes de la integració d'adolescents sords suggereixen que sovint tenen dificultats en establir relacions socials. Tanmateix, FOSTER (1987) indica que les descripcions dels estudiants sobre les seves experiències socials fan referència a la solitud i al rebuig social.

En referència a l'autoconcepte, NDURUMO (1981) mostra que els sords integrats a secundària tenen un autoconcepte negatiu, si se'ls compara amb els oients, però, superior als sords no integrats.

Mentre que els estudis anteriors emfatitzen les dificultats dels estudiants integrats per aconseguir l'adaptació social, hi ha altres estudis que, en canvi, destaquen les experiències positives o "mixtes" dels estudiants. LYNAS (1986), mitjançant entrevistes amb adolescents sords anglesos i adults joves, conclou que ambdòs grups han tingut experiències socials "mixtes" i que

aquestes varien en funció de la persona amb qui interactuen.

SAFARTY i KATZ (1978) diferencien dues modalitats d'integració: la integració grupal i la individual. En el programa integrador grupal, els estudiants sords assisteixen a una classe ubicada dins l'escola ordinària d'oients per a l'aprenentatge de les àrees d'aprenentatge bàsiques, però participen amb els oients en altres activitats escolars; en el programa individual assisteixen a la classe ordinària durant tota la jornada escolar, però reben suport en hores extraescolars.

L'estudi comparatiu d'ambdòs tipus d'integració, juntament amb l'educació en escoles especials, indica que la integració influeix positivament sobre l'autoconcepte dels adolescents sords (14-15 anys), obtenint les puntuacions més altes en autoconcepte els estudiants del programa d'integració grupal.

Un dels factors que pot influir positivament en l'autoconcepte del sord és el temps que porta integrat en l'escola ordinària (HARTER, 1982). Tot i que no hi ha dades que ho confirmin, els resultats de l'investigació realitzada per NDURUMO (1981) indiquen una tendència vers aquesta direcció.

L'estudi realitzat per REICH i al. (1977) comparen l'autoconcepte d'estudiants de primària i secundària procedents de quatre tipus de programes educatius diferents: integració total amb suport constant d'un professor de sords, integració total amb suport d'un professor de sords que periòdicament els atén a l'escola ordinària, integració parcial sols en aquelles àrees on els estudiants han demostrat que són competents i integració parcial en una classe especial per sords ubicada dins l'escola ordinària.

Els resultats en la prova d'autoconcepte ("The North York Self Concept battery"-CRAWFORD, 1972-) indiquen que en els cursos elementals no hi ha diferències significatives, però, en canvi, a secundària els sords en règim d'integració total amb suport itinerant són els que obtenen puntuacions més altes.

Els resultats del treball de POWERS (1990) són similars: els estudiants en integració total obtenen una puntuació general d'autoconcepte superior a la dels estudiants integrats parcialment, malgrat que les diferències no són estadísticament significatives.

Les experiències socials que ofereixen els diferents tipus

d'escolarització poden veure's facilitades tant pels serveis de suport, com per l'ajut dels professors:

"However, even when oral skills are highly developed, children with severe and profound losses seem to require a great deal of special help in school, either from the school itself or from their parents" (REICH i al., 1977; pàg.542).

"Teachers must accept the deaf child as he is. This means accepting his language as well. Everyone feels more relaxed and at peace with one's self around people who accept one unconditionally" (KESSLER i PRICKETT, 1988; pàg.256).

D'altra banda, la integració aïllada dels deficients auditius en l'escola ordinària no afavoreix les seves relacions socials. Sovint, els sentiments negatius expresats pels sords fan referència al fet de no tenir altres companys sords en el mateix curs escolar o en la mateixa escola (MERTENS, 1989).

Els resultats de les investigacions presentades mostren, de nou, certa inconsistència donada la diversitat d'experiències socials viscudes pels subjectes; és a dir, els resultats, en certa mesura, estan condicionats per la participació dels subjectes en activitats escolars o extraescolars, les relacions establertes amb els altres i la seva competència social.

3.4.2.2 *Acceptació dels pares:*

El procès de socialització del nen sord de pares oients és conflictiu ja des dels seus inicis. A partir del naixement d'un nen sord s'esdevé un procés prolongat per a que els pares elaborin el traumatisme i acceptin la identitat sorda del seu fill.

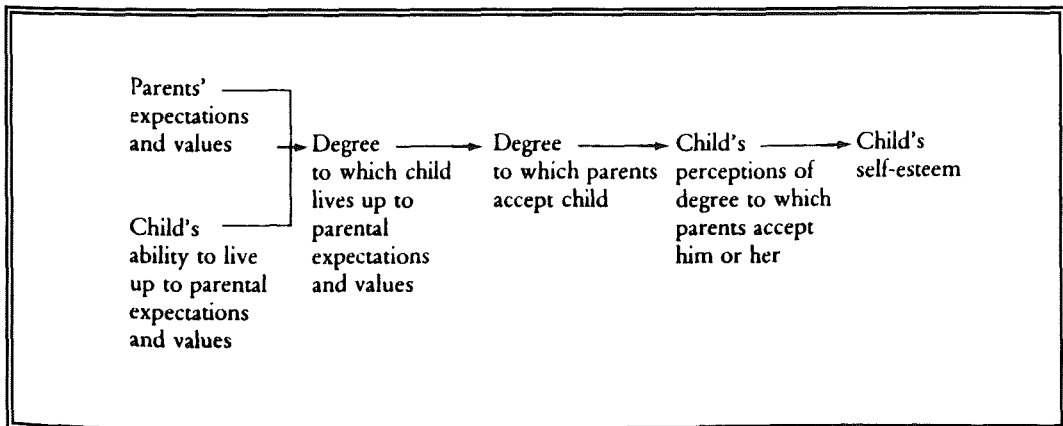
La relació pares-fill influencia el desenvolupament afectiu i social dels infants (HARTUP, 1989; LEIGH, ROBINS, WELKOWITZ i BOND, 1989). Hi ha alguns tipus de correlació entre les variables familiars i autoconcepte?. Molts estudis amb oients suggereixen que quan major és l'acceptació dels pares respecte el seu fill, major és l'autoestima del nen (ROSENBERG, 1965; COOPERSMITH, 1967; WYLIE, 1979).

Un estudi realitzat amb deficients auditius mostra que quan més positiu és l'ambient familiar, major és l'autoestima del nen (MEADOW, 1969). Comparativament, les mares de nens sords tendeixen a mostrar conductes més controladores amb els seus fills, que les mares de nens oients (SCHLESINGER i MEADOW, 1972).

Aquests tipus de relacions parentals provoquen, a vegades, sentiments negatius en el sord pel fet de considerar-se la causa dels problemes familiars (LOEB i SARIGIANI, 1986). Per tant, com ho demostra l'estudi de CHAN i LUI (1990), es pot establir una correlació positiva entre les percepcions dels sords respecte els seus pares i el seu autoconcepte. GRIMES i PRICKETT (1988) corroboren aquestes idees:

"Clearly, a deaf child's perceptions of the attitudes of teachers and parents play a major role in determining how he sees himself" (GRIMES i PRICKETT, 1988; pàg.256).

GUTERMAN (1986) considera que una de les condicions que afecta l'acceptació del fill sord és la manca d'altres expectatives dels pares respecte el seu fill. El següent esquema representa aquestes idees (GUTERMAN, 1986; pàg.31):

MEADOW (1969) i MOORES (1978) introdueixen un factor força important a tenir en compte: l'acceptació dels pares vers el seu fill sord és diferent si es tracte de pares sords o bé oients.

La seva hipòtesi és que els pares oients tenen expectatives educatives més altes pels seus fills sords que els pares sords, però, aquestes expectatives entren en contradicció amb els resultats acadèmics dels seus fills, els quals són inferiors als dels sords fills de pares sords. En conseqüència, es confirma la hipòtesis de que l'autoimatge dels sords fills de pares oients és inferior a la dels sords fills de pares sords.

El nen sord fill de pares sords, ja des de la infància, interactua amb adults sords i participa de forma natural i espontània de la seqüència sociocognoscitiva pròpia de l'espècie humana. En canvi, els sords fills de pares oients troben dificultats per accedir a aquest format sociocognoscitiu no sols per raons lingüístiques, sino també per les diferències de percepció i organització del vincle que ràpidament s'estableix entre ell i els seus pares. La identitat oient dels pares no els permet elaborar en tots els casos suports adequats per a la formació de la identitat del seu fill sord.